

Bijlage

Thuis of terug naar kantoor

Plus- en minpunten van thuiswerken voor het
welbevinden van werknemers

Edith Josten
Ans Merens

Bijlage A Databestand en analyses

In het rapport *Thuis of terug naar kantoor* staan de vier volgende onderzoeksvragen centraal:

1. Wat is er uit eerder onderzoek bekend over de gevolgen van thuiswerken voor autonomie, overwerk, werk-privébalans en contacten met collega's? (Zie hoofdstuk 2.)
2. Wat was de thuiswerksituatie tijdens de coronapandemie? Hoeveel verplichting ervoeren mensen om thuis te werken? Hoe zag hun werkruimte thuis eruit? (Zie hoofdstuk 3.)
3. Wat waren de gevolgen van thuiswerken tijdens de coronapandemie voor autonomie, overwerk, werk-privébalans en contacten met collega's? In hoeverre waren die anders dan in de jaren ervoor? (Zie hoofdstuk 4.)
4. Wat waren de gevolgen van thuiswerken tijdens de coronapandemie voor het algehele welbevinden van mensen en in hoeverre waren die anders dan in de jaren ervoor? Welk deel van de werknemers vond het verplichte thuiswerken erg belastend en wie zijn dat? (Zie hoofdstuk 5.)

De hoofdlijnen van de onderzoeksaanpak zijn beschreven in hoofdstuk 1 van het rapport. Deze bijlage geeft een nadere toelichting op het databestand dat is gebruikt en de analysemethode bij onderzoeksvraag 3 en 4.

Onderzoeksvraag 3 en 4: panelanalyses op werknemers

De meeste gegevens in het rapport komen uit een tweejaarlijks vragenlijstonderzoek naar de arbeidssituatie van mensen van 16 jaar tot aan de AOW-leeftijd, het Arbeidsaanbodpanel (AAP). Het AAP wordt uitgevoerd in het najaar van de even jaren. Tijdens de coronapandemie vond de dataverzameling plaats van september tot en met november 2020. Het AAP is een panelonderzoek, wat betekent dat degenen die meedoen bij de daaropvolgende meting de vraag krijgen of ze opnieuw willen meewerken. Hierdoor is het mogelijk te volgen wat er gebeurt als mensen gaan thuiswerken. Voor meer informatie over het onderzoek, zie Josten (2020).

In dit rapport gebruiken we gegevens uit de metingen 2004 tot en met 2020 van het AAP. Zo kunnen we de gevolgen van het thuiswerken vóór de coronapandemie, dat meestal vrijwillig was, vergelijken met die van tijdens de coronapandemie, toen deze werkvorm vaak min of meer verplicht was. We beperken ons tot werknemers in loondienst, exclusief scholieren en studenten met een bijbaan.¹ Dat zijn zo'n 3000 personen per meting. Vóór 2020 werkten ieder jaar zo'n 400 van hen vanuit huis, in het najaar van 2020 waren dat er ongeveer 1300.

Voor onderzoeksvraag 2 en een deel van onderzoeksvraag 4, die gericht zijn op de thuiswerksituatie en de mate waarin werknemers het verplichte thuiswerken belastend vinden, gebruiken we de gegevens van iedereen die in het najaar van 2020 thuiswerkte, ongeacht hoe vaak ze aan het Arbeidsaanbodpanel meededen. Voor onderzoeksvraag 3 en het overige deel van onderzoeksvraag 4, die gaan over de *gevolgen* van thuiswerken voor werknemers, benutten we alleen de gegevens van mensen die ten minste twee keer aan het Arbeidsaanbodpanel meewerkten.

Helaas bevat het AAP geen gegevens over de contacten van werknemers met collega's. Daarom beschrijven we de veranderingen hierin op basis van onderzoek van anderen, aangevuld met eigen analyses op gegevens uit het LISS-panel. Dat is eveneens een onderzoek waarin mensen over de tijd

¹ Mensen met twee of meer banen zijn alleen meegenomen in de analyses als zij in hun hoofdbaan werknemer in loondienst zijn.

worden gevolgd (zie www.website.lisspanel.nl voor meer informatie over dit panel). Bij dit onderwerp is helaas geen systematische vergelijking mogelijk tussen vrijwillig en min of meer verplicht thuiswerken, behalve bij het deelonderwerp ‘steun van de leidinggevende’, omdat de gegevens daarover wel uit het AAP komen.

Dataverzameling tijdens de coronapandemie

De dataverzameling van het AAP in 2020 vond, zoals gezegd, plaats tijdens de coronapandemie, in de maanden september tot en met november. In het begin van die periode, in september, begon de tweede coronagolf: het aantal besmettingen liep eerst langzaam en daarna sneller op. Het aantal ziekenhuisopnames groeide vervolgens ook. Op twee momenten in het tijdvak waarin onze dataverzameling plaatsvond, deed het kabinet een extra dringende oproep om vanuit huis te werken: bij de persconferenties van 28 september en 13 oktober, toen tevens een aantal aanscherpingen van de maatregelen tegen het coronavirus werden aangekondigd. Na de laatstgenoemde persconferentie begon een gedeeltelijke lockdown, maar de basisscholen, het voortgezet onderwijs en de kinderopvang bleven volledig open. Onze gegevens zijn dus verzameld vóór de harde lockdown van december, toen de scholen en kinderopvang gesloten werden.

Afbakening van thuiswerken

Iedereen die in de vragenlijst aangaf minstens één keer per week vanuit huis te werken, rekenden we tot de thuiswerkers. Werknemers die iedere week thuis overwerken vallen daar dus ook onder. Binnen de groep thuiswerkers onderscheidde we drie subgroepen die ieder voor een verschillende intensiteit van thuiswerken staan. Mensen die ‘een klein deel van de week’ thuiswerkten deden dat maximaal 40% van hun werktijd, oftewel twee dagen bij een voltijdsbaan. Er was sprake van ‘een groot deel van de week thuiswerken’ als werknemers meer dan 40% maar hooguit 90% van hun arbeidsduur vanuit huis actief waren. ‘Volledig thuiswerken’ definieerden we als thuiswerken tijdens meer dan 90% van de arbeidsduur. Zoals tabel 1.1 laat zien, waren er in het najaar van 2020 vooral veel meer werknemers dan anders die een groot deel van de week of volledig thuiswerkten.²

Tabel A.1

Aandeel werknemers dat thuiswerkt, 2004-2020 (in procenten)

	2004-2010	2012-2018	2020
geen thuiswerk	82	81	59
≤ 40% uren thuis	13	14	8
> 40% en ≤ 90% uren thuis	3	4	17
> 90% uren thuis	1	2	16

Bron: SCP (AAP'04-'20)

Uitkomstmaten

We keken naar de gevolgen van thuiswerken voor de volgende uitkomstmaten: zeggenschap over werktijden, zeggenschap over de inrichting van de werkzaamheden, overuren, totale tijdsbesteding aan werk plus reizen samen, werk-privébalans, tevredenheid met het leven en grip op het leven. Tabel A.2 laat zien hoe we deze begrippen maten.

² Volgens TNO-cijfers lag het aandeel thuiswerkers in de coronapandemie hoger, op 49% tegen 41% in het AAP. Dat komt doordat in de TNO-cijfers alle werknemers die thuiswerken meetellen en in onze cijfers alleen werknemers die dat minstens één keer per week doen.

Tabel A.2

Enquêtevragen over thuiswerken en uitkomstmaten

maat	enquêtevragen	antwoordmogelijkheden
mate van thuiswerken	<ul style="list-style-type: none"> - Werkt u in uw huidige baan weleens thuis? - Hoe vaak werkt u tegenwoordig gemiddeld thuis? - Hoeveel uur per week heeft u gemiddeld in de afgelopen 4 weken thuis gewerkt? 	<ul style="list-style-type: none"> - ja/nee - 2x per week of vaker, 1x per week, minder dan 1x per week, minder dan 1x per maand - uren
zeggenschap over werktijden	Is dit kenmerk wel of niet van toepassing op uw werk: <ul style="list-style-type: none"> - zelf begintijd of eindtijd bepalen 	ja/nee
zeggenschap over inrichting werkzaamheden	schaal bestaande uit volgende vragen: <ul style="list-style-type: none"> - Ik kan zelf in grote mate uitmaken hoe ik mijn werk inricht. - Ik kan zelf mijn werktempo bepalen. - Ik kan zelf beslissen in welke volgorde ik mijn werk verricht. 	5-puntsschaal
overuren	feitelijke arbeidsduur minus contractuele arbeidsduur	uren
totale tijdsbesteding aan werk plus reizen samen	feitelijke arbeidsduur plus wekelijkse reistijd woning-werk	uren
werk-privébalans	In hoeverre bent u het eens met: <ul style="list-style-type: none"> - Ik kan mijn werktijden goed laten aansluiten bij mijn thuissituatie. 	5-puntsschaal
ondersteuning door leidinggevende	In hoeverre bent u het eens met: <ul style="list-style-type: none"> - Ik krijg voldoende ondersteuning van mijn leidinggevende. 	5-puntsschaal
tevredenheid met het leven	In welke mate bent u tevreden met het leven dat u op dit moment leidt?	5-puntsschaal
grip op het leven	In hoeverre bent u het eens met: <ul style="list-style-type: none"> - Ik heb het gevoel dat ik weinig grip heb op mijn eigen leven op dit moment. 	5-puntsschaal

Bron: SCP

Analyses

De vraag naar de gevolgen van thuiswerken beantwoordden we met zogeheten *fixed-effect*-panelregressieanalyses.³ Zulke analyses laten zien wat er gebeurt met de score op een uitkomstmaat wanneer dezelfde personen in een andere situatie terecht komen. Hier tonen ze wat er gebeurt als dezelfde werknemers helemaal niet thuiswerken, een klein deel van de werktijd, een groot deel van de werktijd of volledig thuiswerken.⁴ Stijgt in dat geval het aandeel met zeggenschap over de werktijden? Wat gebeurt er dan met het gemiddelde aantal overuren per werknemer? Verandert dan hun tevredenheid met de werk-privébalans en het leven? En is dat sterker het geval naarmate zij een groter deel van hun arbeidsduur vanuit huis werkten? Daarbij testten we of het uitmaakte wanneer de overstap naar thuiswerken plaatsvond: in de periode 2004-2018 of in de periode 2018-2020.⁵ We

³ De vraag naar grip op het leven is pas voor het eerst gesteld in de meting van 2020. Bij deze vraag konden we dus geen *fixed-effects*-panelanalyse doen.

⁴ We deden de volgende robuustheidsanalyses: met vs. zonder jaardummies, met vs. zonder jaargang 2018 omdat de vraag naar het aantal uren thuiswerken toen net iets anders was geformuleerd, met vs. zonder uitsplitsing van de categorie 'een groot deel thuiswerken' in twee subgroepen (> 40-60% thuiswerken, > 60-90% thuiswerken) omdat in 2020 het gemiddelde aantal uren thuiswerken in die categorie hoger lag dan in eerdere jaren.

⁵ We toetsten dit met een interactieterm tussen thuiswerken en meting (2004-2018 vs. 2020).

veronderstelden daarbij dat de thuiswerksituatie zoals gemeten in najaar 2020 (niet thuiswerken, een klein deel van de week, een groot deel van de week, of volledig thuiswerken) in het algemeen pas dat jaar ontstond door de coronapandemie, en niet al eerder, in 2019 of de eerste twee maanden van 2020.

Literatuur

Josten, E. (2020). *Arbeidsmarkt in kaart: wel- en niet-werkenden, editie 2*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
Geraadpleegd 8 juli 2021 via <https://digitaal.scp.nl/arbeidsmarkt-in-kaart-wel-en-niet-werkenden-editie-2/>.